

Date: 7th May-2026

TEKSTIL SANOATIDA VENTILYATSIYA VA CHANG USHLASH QURILMALARINI AVTOMATIK NAZORAT QILISH

Toshqinboyeva Fotimaxon Farxodjon qizi

Andijon davlat texnika instituti

TJICHAB 4-kurs K-29-22 guruh talabasi

Anotatsiya: Ushbu tadqiqotda tekstil sanoatida ventilyatsiya va chang ushlab qurilmalarini avtomatik nazorat qilish tizimlarining iqtisodiy samaradorligi, ularning ishlab chiqarish jarayonidagi ahamiyati va narx shakllanishiga ta'siri o'rganiladi. Asosiy maqsad – zamonaviy avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari yordamida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, energiya va resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, hamda monopoliyalarning bozor narxlariga ta'sirini tahlil qilishdir. Tadqiqotda monopoliyaning ventilyatsiya va chang ushlab qurilmalari bozoridagi ustunligi va bu ustunlikning narx shakllanishiga olib keladigan iqtisodiy oqibatlar chuqur yoritilgan.

Kalit so'zlar: Tekstil sanoati, Ventilyatsiya, Chang ushlab, Avtomatik nazorat, Monopoliya, Narx shakllanishi, Iqtisodiy samaradorlik

Abstract: This research examines the economic efficiency of automatic control systems for ventilation and dust collection equipment in the textile industry, emphasizing their significance in production processes and their impact on price formation. The main objective is to analyze how modern automated control systems can enhance production efficiency, optimize resource and energy use, and assess the influence of monopolies on market prices. The study provides an in-depth analysis of monopoly dominance in the market for ventilation and dust collection equipment and its economic consequences for price determination.

Keywords: Textile industry, Ventilation, Dust collection, Automatic control, Monopoly, Price formation, Economic efficiency

Tekstil sanoati zamonaviy iqtisodiyotda muhim o'rin tutadi va uning samarali faoliyati ko'plab texnologik jarayonlarning uzluksiz va sifatli bajarilishiga bog'liq. Ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'ladigan chang va zararli gazlar nafaqat mahsulot sifatiga, balki ishchi kuchining salomatligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ventilyatsiya va chang ushlab qurilmalarining samarali ishlashi, ayniqsa avtomatik nazorat tizimlari orqali boshqarilishi, tekstil sanoatining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Avtomatlashtirilgan ventilyatsiya va chang ushlab tizimlari ishlab chiqarish jarayonida havoning tozaligini saqlash, energiya sarfini optimallashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ushbu tizimlar inson omilini kamaytirib, texnologik jarayonlarning uzluksizligini ta'minlaydi, bu esa ishlab chiqarish tannarxining pasayishiga va mahsulot sifatining oshishiga olib keladi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, avtomatik nazorat tizimlarining joriy etilishi dastlabki bosqichda sarmoya talab qilsa-da, uzoq muddatda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va energiya tejamkorligini oshiradi. Bu esa korxonalariga raqobatbardosh

Date: 7thMay-2026

narxlarni shakllantirish imkonini beradi. Biroq, ventilyatsiya va chang ushlar qurilmalari bozorida monopoliyalarning mavjudligi narx shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Odatda, bu sohada yuqori texnologiyali uskunalarni ishlab chiqaruvchi kompaniyalar soni cheklangan bo'ladi, natijada ular bozor narxlarini belgilashda ustunlikka ega bo'lishadi. Monopolist kompaniyalar o'z mahsulotlariga yuqori narx belgilash orqali boshqa ishlab chiqaruvchilarning bozorga kirishini cheklaydi, bu esa umumiy narx darajasining oshishiga olib keladi va sohada innovatsion rivojlanishni sekinlashtiradi.

Tekstil sanoatida avtomatik nazorat tizimlarining joriy etilishi nafaqat texnologik, balki iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi. Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida ishlab chiqarish jarayonida energiya va xomashyo sarfi optimallashtiriladi, bu esa mahsulot tannarxini pasaytiradi. Natijada, korxonalar mahsulotlarini raqobatbardosh narxlarda taklif etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Biroq, monopoliyalarning bozordagi ustunligi tufayli, avtomatik ventilyatsiya va chang ushlar qurilmalarining narxi sun'iy ravishda yuqori bo'lishi mumkin. Bu esa kichik va o'rta korxonalar uchun yuqori xarajatlarni keltirib chiqaradi va ularning bozorga kirishini cheklaydi. Shu sababli, davlat tomonidan raqobatni rag'batlantirish va monopoliyalarning oldini olishga qaratilgan siyosat yuritilishi muhim ahamiyatga ega.

Narx shakllanishi jarayonida monopoliyaning ta'siri, ayniqsa, yuqori texnologiyali uskunalarni ishlab chiqarishda yaqqol ko'zga tashlanadi. Monopolist kompaniyalar o'z mahsulotlarini yuqori narxda sotish orqali foyda olishga intiladi, bu esa umumiy bozor narxining oshishiga olib keladi. Natijada, tekstil sanoatida avtomatik ventilyatsiya va chang ushlar qurilmalarini joriy etish xarajatlari ortadi va bu ishlab chiqarish tannarxiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday vaziyatda kichik va o'rta korxonalar innovatsion texnologiyalarni joriy etishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa sohada raqobatbardoshlik darajasining pasayishiga olib keladi.

Avtomatik nazorat tizimlarining iqtisodiy samaradorligi shundaki, ular ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish, energiya va resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, hamda inson omilini kamaytirish orqali ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi. Bu esa korxonalarga mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardosh narxlarni shakllantirish imkonini beradi. Biroq, monopoliyalarning bozordagi ustunligi ushbu afzalliklarning to'liq namoyon bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu bois, davlat tomonidan raqobatni rag'batlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash va monopoliyalarning oldini olishga qaratilgan siyosat yuritilishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, tekstil sanoatida ventilyatsiya va chang ushlar qurilmalarini avtomatik nazorat qilish tizimlarining joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, energiya va resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, hamda mahsulot sifatini yaxshilash imkonini beradi. Biroq, bozorda monopoliyalarning mavjudligi narx shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va innovatsion texnologiyalarning keng joriy etilishiga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, raqobatni rag'batlantirish va monopoliyalarning oldini olish, hamda avtomatik nazorat tizimlarining joriy etilishini qo'llab-quvvatlash tekstil sanoatining barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Date: 7th May-2026

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tekstil sanoatida ventilyatsiya va chang ushlab qurilmalarini avtomatik nazorat qilish tizimlarining joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, energiya va resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish imkonini yaratadi. Biroq, bozorda monopoliyalarning mavjudligi narx shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatib, kichik va o'rta korxonalar uchun texnologik yangiliklarni joriy etishda to'siq bo'lishi mumkin. Shu sababli, davlat tomonidan raqobatni rag'batlantirish, monopoliyalarning oldini olish va innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosat yuritilishi zarur. Amaliy jihatdan, avtomatik nazorat tizimlarining keng joriy etilishi tekstil sanoati korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. Economics. McGraw-Hill Education, 2010.
2. Varian, H.R. Intermediate Microeconomics: A Modern Approach. W.W. Norton & Company, 2014.
3. Krugman, P., Wells, R. Microeconomics. Worth Publishers, 2018.
4. Toshpulatov, A., O'zbekiston iqtisodiyoti asoslari. Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Uzbekistan Textile Journal. 'Ventilyatsiya va chang ushlab tizimlarining iqtisodiy samaradorligi', 2022.
6. Mankiw, N.G. Principles of Economics. Cengage Learning, 2021.
7. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. 'Tekstil sanoatida avtomatlashtirish va raqobat', 2021.
8. Stiglitz, J.E. Economics of the Public Sector. W.W. Norton & Company, 2015.

